

Soovitused kohalike omavalitsuste valimistel kandideerijatele: korruptsioonivastase tegevuse planeerimine

3. mai 2021

Vabaühendus Korruptsioonivaba Eesti on 2021. aasta oktoobris toimuvate kohalike valimiste eel koostanud soovitused, millega kutsume kandideerivaid erakondi, valimisliite ja üksikkandidaate üles nii valimisplatvormi loomisel kui valituks osutumise korral oma tegevuses arvestama.

PPA korruptsioonikuritegude büroo on oma aastaraamatutes järjepidevalt rõhutanud kohalike omavalitsuste kõrget korruptsiooniriski taset. Et soovime selles valdkonnas näha tuntuvat edasiminekut, oleme kokku pannud konkreetsete soovitused korruptsiooniriskide vähendamiseks ning läbipaistvuse suurendamiseks.

Väljapakutud tegevused tulenevad meie liikmeskonna läbiviidud koolituste, töötubade ja nõustamiste praktikast, suurimaid puudujääke oleme kvantitatiivselt kaardistanud korruptsiooniriskide enesehindamise veebis www.kovriskid.ee.

Prioriteedid

- 1. Tagada kohalikus omavalitsuses väärkäitumisest teavitamise meetmete rakendamine, sh teavituskanali loomine, mis kaitsevad isiku identiteeti ning tagavad kaitse tagakiusamise eest. Vajadusel jagatakse kanalit teiste omavalitsustega.**

2021. aasta lõpuks peab Eesti üle võtma Euroopa Liidu [direktiivi](#) õiguse rikkumisest teavitavate isikute kaitse kohta, mis kohustab suuremaid asutusi ja ettevõtteid looma konfidentsiaalset teavitamist võimaldava vihjeliini ning sisse seadma asjakohased uurimis- ja menetlusmeetmed. Et globaalse [statistika](#) järgi on vihjed kõige tõhusam viis, mille kaudu pettustest ja väärkäitumistest teada saada, on oluline, et vastavad meetmed kohaldataks ka kohalikul tasandil, olenemata kohaliku omavalitsuse suurusest. Konfidentsiaalsust ja anonüümsust tagav vihjeliin, asjakohane kaitse tagakiusamise eest ning tõhus vihjete menetlemine aitavad kohalikul omavalitsusel avastada ja ennetada õigusrikkumisi nagu korruptsioon, aidates nii säästa avalikku ressursi ja tõsta usaldust omavalitsuse vastu.

- 2. Seista avaliku teabe ligipääsetavuse eest, sh tagatakse, et dokumentide asutusesiseseks kasutamiseks määramine toimub vaid põhjendatud vajadusel vastavalt seadusele.**

2020. aasta sügisel Justiitsministeeriumi poolt läbiviidud [analüüsist](#) selgus, et kuigi avaliku teabe seaduse muutmiseks põhjust pole, ilmnes eksimusi seoses andmepäringutele tähtaegsete vastamistega ja andmete põhjendamatu salastamisega. Läbipaistvuse tagamiseks on oluline tagada info takistusteta ligipääs kõigele, mille puhul pole salastamine vältimatu, ning tagada seejuures avaliku teabe avalikustamine avaandmetena, mis võimaldavad taaskasutust ja innovatsiooni.

- 3. Avalikustada kohaliku omavalitsuse kodulehel ametiisikute lobikohtumised, võttes eeskujuks EV valitsuse poolt kinnitatud [lobistide suhtlemise hea tava](#).**

Lobitöö ehk huvide esindamine on iga demokraatliku ühiskonna osa. Et tagada poliitikalukujundamise läbipaistvus, on oluline teada, kes ja mil viisil oma huvisid esindavad ning kuidas need avalikke otsused mõjutavad. Märtsis 2021 võttis valitsus vastu hea tava, mis on

ühtlasi esimene samm lobistidega suhtlemise reguleerimise suunas, kuid kohaldub vaid riigiasutuste kõrgematele ametiisikutele. Ka kohalikul tasandil on oluline tagada huvirühmade võrdne kaasamine, pöördukse efekti alane teadlikkus ning huvirühmadega kohtumiste avalikustamine.

Lisaks peame oluliseks:

- 4. Muuta volikogu liikmetele kohustuslikuks korruptsioonialaste koolituste läbimise, et ära tunda ja seeläbi ennetada korruptiivseid toiminguid.**

[Enesehindamiste](#) põhjal on enamikes kohalikes omavalitsustes maandamata risk, et volikogu liikmed ei ole teadlikud võimalikest tööst tulenevatest korruptsiooniriskidest. Kui koolitusi ka teadlikkuse tagamiseks korraldatakse, pole osavõtt kohustuslik, mis võib viia lihtsasti ennetatavate korruptsioonijuhtumiteni nagu enese taandamata jätmine seotud isiku osas otsuse tegemise puhul. Selliste olukordade äratundmiseks on oluline teha korruptsioonialased koolitused kohustuslikuks, kuid sellist kohustust saab endale panna vaid volikogu ise.

- 5. Luua volikogule huvide konflikti vältimise juhised või hea tava, võttes aluseks valitsuse kinnitatud juhise „[Huvide konflikti vältimise juhised ministritele ja nende nõunikele](#)“.**

Volikogu ennetustegevuse hulka peaks kuuluma pidevalt uuendatav käitumisjuhend, mille eesmärk on kokku leppida printsiibid läbipaistvaks ja eetiliseks valitsemiseks. Sarnaselt koolitustele on oluliseks korruptsioonialase teadlikkuse tõstmise meetmeks ühine arusaam sellest, kus võivad tekkida huvide konflikti olukorrad ja kuidas nende puhul käituda.

- 6. Võtta tööle sõltumatu siseaudiitor või tagada riskipõhise siseauditi läbiviimine kord aastas, ning tagades tehtud soovitude elluviimine.**

Juba mitmeid aastaid on riigikontroll soovitanud muuta siseauditeerimine omavalitsustes kohustuslikuks. Et revisjonikomisjon ei ole ajaressursi ja oskuse ning poliitilise erapoolikuse poolest tihti võimeline sama rolli täitma, on vajalik, et volikogu palkaks erapooletu ja siseaudiitori kutsestandarditele vastava isiku läbi viima riskipõhiseid siseauditeid ja võtaks südameasjaks puudujääkide kõrvaldamise. Kui eraldi ametikoha loomine pole võimalik, tuleb see asendada riskipõhise perioodiliselt sisseostetava teenusega.

- 7. Käsitleda munitsipaalmeediat avaliku ressursina.**

Nii kohalike valimiste eel, ajal kui nende välisel perioodil tuleb tagada, et kohalikku meediat kasutatakse vaid avalikel eesmärkidel. Riigikontrolli audit ([2018](#)) leidis, et omavalitsuse raha eest tehti nii otsest valimiskampaaniat kui ka esitatud muud poliitilist sisu, mida võib pidada võimalolijate isiklikuks mainekujunduseks. Volikogu saab parandada omavalitsuse eeskirju ja kontrollivõimekust, eriti volikogu liikmete vahelise kontrolli näol, tagades seejuures ka tõhusad kaebuste uurimise meetmed.

- 8. Tagada allasutuste ja äriühingute juhtimise ning kontrollorganite liikmete ametisse nimetamise läbipaistvus ja kompetentsipõhisus.**

Antud ametikohtadele nimetamine peab olema ja näima vaba poliitilisest kallutatusest. Avalike asutuste ja äriühingute juhtimine peab olema pädev, mistõttu tuleb välja töötada kompetentsuspõhised kriteeriumid ja meetodid ametikohtade täitmiseks, tagada pädevuste tasakaalustatus ja liikmete arvu proportsionaalsus, arvestades organisatsiooni suurus. Sellised meetmed tuleks paika panna laiema riskianalüüsi ja sisekontrollimeetmete rakendamise käigus.